

Dobroczyńca czy szarlatan?

Autor tekstu: **Radosław S. Czarnecki**

Musimy uwierzyć w moc prywatnego biznesu
Mohammad Yunus

Muhammad Yunus to trzecie dziecko z dziewięciorga rodzeństwa hinduskich muzułmanów urodzone 28.06.1940 (wioska Bathua Boxirhat koło Chittagong - obecnie w Bangladeszu). Jego ojcem był Hazi Dula Mia Shoudagar, jubiler, a matką — Sofia Khatun. Wczesne lata dzieciństwa spędził na wsi. W 1944 r. jego rodzina przeniosła się do miasta Chittagong i tam został przyjęty do Lamabazar Primary School.

Później zdał egzaminy do Chittagong Collegiate School zdobywając 16 miejsce wśród 39.000 studentów ze Wschodniego Pakistanu. W latach szkolnych był aktywnym skautem: w 1952 roku jeździł kolejno do Pakistanu Zachodniego i Indii, a w 1955 roku do Kanady — na zgrupowania skautów. W czasie studiów w Chittagong College brał udział w działalności kulturalnej i zdobywał nagrody za grę w teatrze dramatycznym. W 1957 r. rozpoczął studia na Wydziale Ekonomii na Uniwersytecie w Dhace i ukończył je w 1961 roku. To w jakimś stopniu świadczy o jego osobowości, zainteresowaniach i temperamencie.

Po ukończeniu studiów Yunus dostał posadę asystenta w stołecznej Szkole Ekonomii. W 1961 r. objął stanowisko wykładowcy ekonomii w Chittagong College. W tym czasie założył również rentowną fabrykę opakowań. W 1965 roku zaferowano mu stypendium Fulbrighta na studia w USA. Uzyskał stopień doktorski z ekonomii na Vanderbilt University w Stanach Zjednoczonych w ramach programu Rozwoju Gospodarczego (GPED) w 1971 r. W latach 1969 — 1972, Yunus był adiunktem ekonomii na Middle Tennessee State University (USA).

W czasie wojny wyzwolenczej w Bangladeszu w 1971 r. Yunus założył komitet obywatelski i prowadził Centrum Informacji o Bangladeszu, (wraz z innymi obywatelami Bangladeszu mieszkającymi w Stanach Zjednoczonych) celem zwiększenia wsparcia dla wyzwolenia. Publikował także gazetę *Bangladesh Newsletter* ze swojego domu w Nashville. Po wojnie Yunus powrócił do Bangladeszu i został powołany do rządowej Komisji Planowania kierowanej przez Nurul Islam. Praca ta wydała mu się nudna i zrezygnował z niej by dołączyć do Chittagong University na stanowisku szefa Wydziału Ekonomii. Będąc pod wrażeniem głodu w Bangladeszu w 1974 r., zaangażował się w walkę z ubóstwem i ustanowił program gospodarczy obszarów wiejskich, jako projekt badawczy. W 1975 roku opracował projekt Nabajug (Nowa Era) Tebhaga Khamar (trzy wspólne gospodarstwa), który został przyjęty przez rząd Bangladeszu. W celu uczynienia projektu bardziej skutecznym, Yunus i jego współpracownicy zaproponowali program Gram Sarkar (rząd wsi). Wprowadzony przez ówczesnego Prezydenta Ziaur Rahmana w późnych latach 70-tych system oparł się m.in. na owym projekcie (nota bene — to okres początkujący islamizację Bangladeszu). Jednak 2.08.2005, w odpowiedzi na pozew wniesiony przez Bangladesh Legal Aids and Services Trust (BLAST), Sąd Najwyższy kraju uznał Gram Sarkar jako przedsięwzięcie nielegalne i niekonstytucyjne.

W roku 1976 w ramach projektu badawczego trafił wraz z trójką swoich studentów do wsi Džobra, w której kobiety wytwarzały bambusowe stołki. Zarabiały po 2 centy dziennie. Nie stać ich było na zakup materiału za 20 centów, musiały więc pobierać materiał od przyszłego nabywcy. Yunus postanowił udzielić im pożyczki. Eksperyment okazał się udany i po pomyślnym powtórzeniu go w innych miejscowościach, założył Grameen Bank udzielający mieszkańcom Bengalu Wschodniego niewielkich pożyczek na rozkręcenie drobnej przedsiębiorczości, zakup potrzebnych materiałów, itp. Klientami tego banku, który nie wymaga zastawów, są najczęściej kobiety (96%), pożyczające 12-15 dolarów. Najwyższe pożyczki nie przekraczają 300 dolarów. Mimo stosunkowo wysokich odsetek spłacanych jest prawie 98% kredytów. Stosowane są także pożyczki grupowe, w których cała grupa solidarnie poręcza spłatę zobowiązań każdego ze swoich członków. Tego typu pożyczki nazywa się powszechnie mikro-kredytem.

Tak po prostu można by napisać biografię jednego z najsłynniejszych biznesmanów azjatyckich, laureata Pokojowej Nagrody Nobla (13.10.2006) "*za wysiłek na rzecz stworzenia warunków do ekonomicznego i społecznego rozwoju od podstaw*". W uzasadnieniu Komitet Noblowski napisał: "*Znalezienie przez duże grupy społeczne sposobów na wyrwanie się z biedy jest niezbędne do osiągnięcia trwałego pokoju. Mikro-kredyt jest jednym z takich sposobów. Rozwój od podstaw służy ponadto rozwojowi demokracji i praw człowieka. Nie będzie można osiągnąć trwałego pokoju, dopóki duże grupy ludności nie znajdą sposobu na wydostanie się z nędzy*".

Sukces modelu mikrofinansowania Grameen Banku zainspirował podobne przedsięwzięcia

w wielu krajach, zarówno rozwijających się, jak i uprzemysłowionych, w tym w USA. Projekt ów (mikrofinansowanie) stał się standardowym talizmanem i fetyszem kół neoliberalnych i zwolenników niczym nieokiełznanej przedsiębiorczości prywatnej w propagowaniu walki z powszechnym ubóstwem, wykluczeniem, deprecjacją osoby i cywilizacyjnym niewolnictwem. Mainstreamowe media prezentują bezrefleksyjnie, autorytarnie i z niesłychaną pustką intelektualną pomysły Yunusa jako jedynie słuszną i możliwą do przyjęcia metodę działania. O zmianach systemowych, alternatywnych (odbiegających od powszechnego trendu myślenia na temat zagadnień społeczno-ekonomicznych i politycznych — czyli w sposób komplementarny) i zarazem niekonwencjonalnych nikt nawet nie wspomina. Jałmużna i filantropia są zawsze w takim systemie w cenie.

Pokojowa Nagroda Nobla przyznana Yunusowi jako wyraz uznania i poparcia dla wyznawanej przez twórcę koncepcji mikro-kredytów formy walki z ubóstwem jest tego najlepszym przykładem. To ukłon **mainstreamu** wobec kolejnej anty-klasowej, solidarystycznej metody rozwiązywania nabrzmiałych problemów społecznych, kulturowych, politycznych w tzw. III Świecie (i nie tylko tam).

To punkt widzenia osób o lewicowych zapatrywaniach, mających na względzie zmianę struktury społecznej, stosunków społecznych, leczenia choroby u jej źródeł — nie efektów chorobowych i stanu wynikłego z zarażenia. Zupełnie inną optykę mogą jednak przyjąć ci ludzie, którym mikro-kredyt Yunusa pomógł opuścić sferę biedy, wykluczenia i ubóstwa.

Jak zawsze w życiu ....

Definicja mikro-kredytu według Yunusa udzielanego przez Grameen Bank to zasada, iż kredyt jest prawem człowieka, nie można odmówić kredytu z tego powodu, że ktoś jest zbyt biedny;

— jego celem jest pomoc biednym rodzinom, aby mogły pomóc same sobie w przewyciężeniu ubóstwa. Oferta jest adresowana do osób ubogich, zwłaszcza kobiet;

— nie jest udzielany w oparciu o pisemne umowy, procedury prawne czy zabezpieczenia — podstawą jest zaufanie;

— jest oferowany w celu samo-zatrudnienia lub podjęcia działalności zarobkowej przez osoby ubogie, nie może być wykorzystany na cele konsumpcyjne;

— pożyczki udzielane są przez organizacje non-profit lub instytucje finansowe posiadane głównie przez ubogich. W przypadku instytucji finansowych, których akcjonariuszami nie są pożyczkobiorcy, oprocentowanie kredytów utrzymywane jest na poziomie, który ma zapewnić przede wszystkim trwałość programu, raczej niż zyski inwestorom. Grameen Bank stara się utrzymywać oprocentowanie kredytów na poziomie zbliżonym do oprocentowania w sektorze banków komercyjnych; rynkowa stopa oprocentowania jest traktowana jako stopa referencyjna. Nie do negacji pozostaje misja banku pozostaje udzielanie pomocy ubogim — aby sprostać temu zadaniu, bank musi działać w sposób zapewniający długofalową stabilność i możliwość pozyskiwania środków na rynku;

— Grameen-kredyt promuje budowanie kapitału społecznego - dlatego też tworzone są grupy i centra; rozwój umiejętności przywództwa — stąd też coroczny wybór liderów grup oraz wybór członków zarządów spośród pożyczkobiorców; rozwój kapitału ludzkiego i ochronę środowiska; wspiera ochronę zdrowia, rozwój edukacji i udostępnianie nowych możliwości technicznych;

— odpowiedzialność społeczna — bank promuje wśród swoich klientów podejmowanie celów w dziedzinie społecznej, edukacyjnej i zdrowotnej. Zasady te (tzw. **szesnaście decyzji**) dotyczą spraw podstawowych dla lokalnej społeczności, np. nieprzyjmowanie posagu od rodziny panny młodej, zapewnienie dzieciom edukacji, budowanie higienicznych toalet, sadzenie drzew, jedzenie dużej ilości warzyw dla celów zdrowotnych, zapewnienie czystej wody pitnej w każdym domu.

Mikro-kredyt w swej początkowej fazie funkcjonowania był zaprojektowany jako wyzwanie dla tradycyjnych banków, które osoby biedne klasyfikują jako nieposiadające zdolności kredytowej. W efekcie Grameen Bank stworzył własną metodologię prowadzenia działalności kredytowej. Bazuje on na założeniu, że ludzie biedni posiadają umiejętności, które nie są wykorzystywane. Ubóstwo nie jest wytworem ludzi biednych, ale jest kreowane przez instytucje, ich politykę oraz działanie. Aby wyeliminować ubóstwo, musimy wprowadzić zmiany do sposobów działania instytucji oraz/lub stworzyć nowe — to **live motiv** wszystkich działań Yunusa. Grameen Bank (traktowany jako idea) uważa, że działalność charytatywna nie jest odpowiedzią na ubóstwo, gdyż przedłuża trwanie biedy, tworzy relację zależności i odbiera inicjatywę osobom indywidualnym do walki w biedą. Właściwą odpowiedzią na powszechne ubóstwo jest wyzwianie własnej energii i kreatywności. Tu nic tej idei nie można zarzucić. Bank Mohammada Yunusa udostępnił środki finansowe osobom biednym, kobietom, analfabetom, ludziom, którzy twierdzili że nie wiedzą jak inwestować pieniądze i osiągnąć dochód. Stworzono własną metodologię i instytucję wokół potrzeb finansowych ubogich, umożliwiając dostęp do kredytów na rozsądnych warunkach, dzięki czemu biedni mogli zacząć budować na własnych umiejętnościach, aby z każdym cyklem pożyczki zarabiać więcej.

Można dowiedzieć się z **mainstreamowych** mediów, że bankowe przedsięwzięcia Mohammada Yunusa angażują się też we wspomaganie ubogich i wykluczonych, fundują stypendia czy pożyczki edukacyjne: co roku najlepsi uczniowie — dzieci z rodzin będących klientami banku - otrzymują stypendia, które mają stanowić zachętę dla ich dalszego rozwoju. Z tej formy pomocy dotychczas skorzystało ok. 70 000 dzieci. Co do pożyczek edukacyjnych dotyczy on uczniów osiągających poziom edukacji uniwersyteckiej. Z takiej pomocy skorzystało ok. 32 000 studentów, (fundusze można przeznaczyć na cele finansując czesne, zakup pomocy naukowych, utrzymanie w trakcie studiów itd.). Zasadą jest, że kwota odsetek od otrzymanej pożyczki nigdy nie może przekroczyć kwoty samej pożyczki, niezależnie od długości okresu spłaty;

Niewątpliwie pomysł i rozwiązania proponowane przez Bengalczyka są jakąś alternatywą w świecie beznadziej, ubóstwa i wykluczenia, jakich doświadczają dziesiątki milionów ludzi (współcześnie) na świecie. Ale nie są to zmiany czy pomysły systemowe mające w dalszej perspektywie prowadzić do wyrwania pokoleń i warstw społecznych ze stanu w jakim trwają. Ze stanu, który się pogłębia i poszerza (ilościowo) w skali globu. Propozycja ta jest czymś na kształt propagowanej w Średniowieczu przez feudalny Kościół katolicki jałmużny (zresztą na takiej samej zasadzie w islamie działa jeden z jego filarów — tzw. **zakaat**).

Krytyka przedsięwzięcia Mohammada Yunusa dotyczy także moralno-psychologicznej strony tych operacji: chęci zysków opartej na niewiedzy i braku wykształcenia klientów, a zawołowanej humanitarnymi uzasadnieniami i żerującej tym samym na ludzkiej solidarności oraz pomagającej tym samym uzyskać (na bazie medialnego przekazu) pozytywnego PR. W wielu wypadkach ze względów na częsty analfabetyzm klientów (oraz ich poziom intelektualny) w krajach takich jak Indie, Bangla Desz czy Pakistan (to matecznik wszystkich przedsięwzięć Yunusa) i niemożliwość zrozumienia przez to umowy kredytowej oraz z tytułu wysokiego oprocentowania (zazwyczaj ok. 30 %) pożyczki zamiast niwelować ubóstwo je pogłębiają.

Bank Yunusa rozwinął swoją działalność głównie w państwach o wysokim stopniu ubóstwa i udziela pomocy finansowej osobom, które z racji braku dochodów (lub ze względu na ich niski poziom) nie uzyskują finansowania ze strony tradycyjnych banków. Z zasady też nie podejmuje działań windykacji sądowej, nawet nie podpisuje umów z pożyczkobiorcami — w takich warunkach osiągany wskaźnik spłaconych pożyczek 98% trzeba uznać za niezwykle wysoki (dane Grameen Banku). Według sondażu własnego 65% rodzin objętych pożyczkami przekroczyło tzw. próg ubóstwa, osiągając dochód na głowę powyżej kwoty minimum. Szacuje się, że pozostałe rodziny stopniowo podwyższają swoje dochody.

Sukces przedsięwzięcia Muhammada Yunusa znajduje naśladowców na całym świecie. W lipcu 2008 miał miejsce Globalny Szczyt poświęcony mikro-kredytom. W konferencji uczestniczyło ponad 3600 instytucji, które w skali globalnej udzieliły mikro-kredytów 133 milionom osób fizycznych. Widać jest to przedsięwzięcie .... zyskowe i opłacalne.

Czy taki sposób myślenia w krajach muzułmańskich — a takimi są właśnie Bangladesz i Pakistan (po części — Indie) gdzie ta idea uległa najdalej idącej materializacji — ma szansę wyrwania z biedy i ubóstwa, podniesienia poziomu oświaty i edukacji, a co za tym idzie racjonalizację społecznego myślenia i zanik poparcia społecznego dla rozwiązań skrajnych, ekstremistycznych, fanatycznych czyli dla islamskiego fundamentalizmu — ma szansę szerszej aprobaty i nadzieję na ostateczny sukces? Odpowiedź na to pytanie pozostawiam Czytelnikowi.

Zakończyć wypada opis tego niejednoznacznego na pewno przedsięwzięcia, które może być różnorodnie oceniane i interpretowane, a które ma wybitnie pozytywny PR w **mainsteramowych** mediach, niezwykle trafną sentencją Herberta Marcusego: "*Fakt, że olbrzymia większość ludności akceptuje i jest zmuszona do akceptowania tego społeczeństwa, nie czyni go mniej irracjonalnym i mniej godnym potępienia*". Ale nie o potępienie tu chodzi — raczej o racjonalny i realistyczny ogląd rzeczywistości.

Radosław S. Czarnecki

Doktor religioznawstwa. Publikował m.in. w "Przeglądzie Religioznawczym", "Res Humanie", "Dziś", ma na koncie ponad 130 publikacji. Wykształcenie - przyroda/geografia, filozofia/religioznawstwo, studium podyplomowe z etyki i religioznawstwa. Wieloletni członek Polskiego Towarzystwa Religioznawczego. Mieszka we Wrocławiu.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 04-04-2013)

Oryginał. (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,8877>)

Contents Copyright © 2000-2012 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2012 Michał Przech

Właścicielem portalu Racjonalista.pl jest Fundacja Wolnej Myśli.

Autorem portalu jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie elementy tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl